

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Абстракціонізм (від лат. *abstractio* – видалення, відволікання) – безпредметне мистецтво, форма образотворчої діяльності, що не ставить своєю метою імітацію або відтворення реальності, яку сприймає людське око. Авангардизм – термін на означення так званих лівих течій у мистецтві, радикальніших, ніж модернізм. Виникає у кризові періоди історії мистецтва, коли певний напрям або стиль вичерпують свої зображально-виражальні можливості й існують за рахунок інерції.

Автономія – самоврядування певної частини держави, що здійснюється в межах, наданих їй конституцією.

Анексія – примусове приєднання, захоплення однією державою території іншої держави; може відбуватися без проведення бойових дій.

Антисемітизм – одна з форм національної та релігійної нетолерантності (ксенофобії), що виражається у ворожому ставленні до євреїв; ідеологія та політика, спрямовані на обмеження або позбавлення євреїв громадських та інших прав.

Антигітлерівська коаліція – воєнне та політичне об'єднання держав і народів, які під час Другої світової війни боролися проти Німеччини та її союзників.

Апартеїд (апартхейда) (мовою африканс *apartheid* – роздільне проживання) – крайня форма расової дискримінації. Полягає у позбавленні за расовою приналежністю цілих груп населення політичних і громадянських прав, аж до територіальної ізоляції. Розглядається сучасним міжнародним правом як злочин проти людства.

Більшовизм – політична теорія і політична практика радикального крила російського революційного руху, які ґрунтувались на ідеях створеної В. Леніним інтерпретації марксизму.

Бітники («розбите покоління») – назва групи американських письменників, які виступали проти пристосуванства у буржуазному суспільстві «Блискавична війна» (нім. *Blitzkrieg*) – стратегічна концепція ведення війни, що готувалася із розрахунком перемогти противника у стислі терміни.

Бліцкриг (нім. *Blitzkrieg* - блискавична війна) - план ведення швидкоплинної війни, відповідно до якого перемога досягається за кілька днів чи міся-

ців, перш ніж противник встигне відмобілізувати і розгорнути свої основні військові сили.

Велика Вітчизняна війна – так називалась у Радянському Союзі війна проти Німеччини та її союзників (1941–1945), складова частина Другої світової війни 1939–1945 рр.

Велика депресія – світова економічна криза 1929–1933 рр.

«Велика трійка» – збірна назва керівників США, СРСР та Великої Британії відповідно Ф.Д. Рузвельта, Й. Сталіна та У. Черчілля в роки Другої світової війни

Військово-політичний блок – союз або угода держав з метою спільних дій для вирішення загальних політичних, економічних і військових завдань.

«Воєнний комунізм» – внутрішня політика радянської влади, запроваджена в роки громадянської війни, якій була притаманна широка націоналізація промислових підприємств, у тому числі й дрібних, надмірна централізація управління промисловістю, цілковита заборона свободи торгівлі, введення продрозкладки й трудової повинності.

«Втрачене покоління» – покоління молоді, народженої у 1917-1940-х роках ХХ ст., покоління ошуканих надій.

Геноцид – повне чи часткове знищення національної, етнічної, расової чи релігійної групи шляхом фізичного знищення, завдання значної шкоди їх здоров'ю, насильне переселення на непридатні території чи створення інших непридатних для життя умов

Геополітика – теорія, згідно якої територіальна і політична експансія великих держав, а також багато інших суспільно-політичних явищ пояснюється географічними чинниками. Таким чином. будь-які світові кризи є так чи інакше пов'язані з геополітичними інтересами

Геополітичний простір – сфера інтересів на територіях, які входять до складу інших держав

Голокост (від грецьк. *холос* – випалений та *хостос* – жертвоприношення) – позначення геноциду єврейського народу в часи Другої світової війни; систематичне переслідування і знищення людей за ознакою їх расової, етнічної, національної приналежності.

Гонка озброєнь – процес прискореного накопичення запасів зброї та військової техніки, їх удосконалення на базі мілітаризованої економіки і широкого використання у військових цілях наукових і технічних досягнень; якісне і кількісне суперництво у військовій силі між країнами, які протистоять одна

одній

Громадянська війна – збройна боротьба за державну владу між класами та соціальними групами все

Державне регулювання економіки – активне втручання держави в економічні відносини для забезпечення розвитку господарства, стабільності грошової одиниці, обмеження непередбачуваних наслідків стихійного розвитку ринку

Джаз – форма музичного мистецтва, що виникла на межі ХІХ-ХХ ст. в США як синтез африканської та європейської культур та отримала згодом повсюдне поширення

Друга світова війна 1939—1945 рр. – глобальний конфлікт, що проявився у збройному, політичному, економічному та дипломатичному протистоянні держав антигітлерівської коаліції, з одного боку, та Німеччини, Італії, Японії та їхніх союзників, з іншого. Наймасштабніша і найкривавіша війна в історії людства

Екзистенціалізм (від лат. *existential* – існування) – течія літературного модернізму, характерними рисами якої є суб'єктивізм, індивідуалізм, песимізм і водночас заперечення будь-якого насильства

Елітарна («висока») культура – сукупність творів мистецтва, які завдяки вишуканості розраховані й доступні в основному вузькому колу людей, т. зв. культурній еліті: класична музика, високоінтелектуальна література, витончене мистецтво

Етатизм – втручання держави в економічну діяльність, регулювання господарського життя адміністративними засобами

Жовтнева революція (Жовтневий переворот) – повалення більшовиками на чолі з В. Леніним влади Тимчасового уряду в Росії 24 жовтня (листопада за новим стилем) 1917 р.

Інфляція (від лат. *inflatio* – здуття, роздування) – підвищення цін на товари і послуги; знецінення грошей

Камікадзе (з япон. *божий вітер*) – пілоти-смертники, що здійснювали самобивчі атаки на війська антигітлерівської коаліції в Тихому океані, а також смертники, що скеровували проти кораблів противника торпеди

Квіслінгізм (від прізвища лідера норвезьких фашистів у роки Другої світової війни В. Квіслінга) – допомога ворогу; синонім поняття «колабораціонізм»
Кібернетика – наука про процеси управління й передачі інформації в суспільстві, машинах і живих організмах. Назва «кібернетика» походить від грецького «кібернетіке» – «керманич», «рульовий», пізніше – «вождь народу»

Колораціоналізм (від фр. *collaboration* – співпраця) – вимушена або добровільна співпраця з окупантами. У політичному лексиконі вживається як синонім слова «зрада»

Колективізація – ліквідація приватної власності на селі шляхом усуспільнення землі, засобів виробництва тощо, з метою створення спільної, колгоспно-кооперативної системи власності. Здійснювалася в СРСР наприкінці 1920-х – на початку 1930-х рр.

Комунізм – ідеологія економічної рівності, що має досягатися шляхом усунення приватної власності на природні ресурси та засоби виробництва

Контрибуція – примусові повоєнні платежі, що сплачує держава, яка зазнала поразки у війні, державам-переможницям; примусові грошові чи натуральні стягнення з населення, які проводять війська однієї з воюючих країн на захопленій території противника

Корупція (від лат. *corruptio* – підкуп) – підкуп і продажність державних, політичних і громадських діячів; зрощення органів державної влади з організованою злочинністю

Космополітизм – ідеологія, яка закликає відмовитися від національного суверенітету, національних традицій і культури задля абстрактного поняття вселюдської культури і традицій

Ксенофобія – почуття страху чи ворожнечі до когось або до чогось чужого і сприйняття його як небезпечного чи ворожого

Ленд-ліз (від англ. *land-lease* – позичати, здавати в оренду) – система передачі в позичку чи в оренду озброєння, боєприпасів, стратегічної сировини, транспортних засобів, продовольства, що здійснювалася США в роки Другої світової війни до країн антигітлерівської коаліції

Лібералізм (від фр. *liberalisme*) – ідеологія, яка сповідує, що індивідуальні свободи людини є основою суспільного життя й економічного ладу. Лібералізм спрямований на утвердження парламентського ладу, вільного підприємництва, демократичних свобод; обстоює абсолютну цінність людської особистості («особа важливіша за державу») та рівність усіх людей

«Масова культура» – явище, що виникло в умовах індустріального суспільства; розрахована на споживацький попит та задоволення потреб основної маси населення; протиставляється елітарній культурі Меритократія – влада інтелектуальної еліти

Модернізація (від фр. *modernisation* – оновлення) – процес удосконалення, зміни, які відповідають вимогам сучасності Модернізм (від фр. *moderne* – сучас-

ний) – напрям у мистецтві й літературі ХХ ст., що характеризується розривом з попередніми художніми напрямами, умовністю стилю та прагненням затвердити нові начала мистецтва. Об'єднує багато відносно самостійних художніх течій: кубізм, сюрреалізм, абстракціонізм, поп-арт та ін.

Мюзикл – музично-сценічна вистава, в якій поєднуються різноманітні жанри і виражальні засоби естрадної та побутової музики, хореографічного, драматичного і оперного мистецтва

Нацизм – ідеологія національного расизму чи шовінізму, тобто вищості окремих націй за якимись ознаками, пріоритету їхніх цінностей. Різновидом нацизму є націонал-соціалізм

Націоналізація – перехід з приватної власності у державну підприємств, землі, банків, транспортної мережі тощо

Неолібералізм – напрям в економічній теорії, що базується на принципі саморегулювання економіки, вільної конкуренції та економічної свободи

«Новий порядок» – репресивний режим, що насаджувався нацистською Німеччиною на окупованих територіях. Характерними проявами було фізичне знищення людей за расовими, національними та політичними ознаками, організації концентраційних таборів смерті, примусове вивезення людей до Німеччини як рабської робочої сили, економічний грабунок окупованих країн

Нюрнберзький процес – судовий процес над головними нацистськими воєнними злочинцями. Відбувся у Нюрнберзі (Німеччина) з 20 листопада 1945 до 1 жовтня 1946 р. у Міжнародному воєнному трибуналі

Олімпійський рух – громадський рух, що базується на добровільному об'єднанні громадян та організацій з метою пропаганди ідей олімпізму, здорового способу життя, розвитку фізичної культури та спорту

Перша світова війна (28 липня 1914 – 11 листопада 1918) – один з найбільш широкомасштабних збройних конфліктів у історії людства. Назва утвердилася після початку Другої світової війни. До того вживався термін «Велика війна».

Путч (від нім. *putsch* – поштовх) – державний переворот, учинений групою змовників, а також спроба такого перевороту

Радикал – прибічник крайніх поглядів, рішучих дій і корінних перетворень життя суспільства

Репарації – повне чи часткове матеріальне чи грошове відшкодування збитків, завданих війною, що виплачується переможеними переможцям

Рух Опору – опір нацистам у роки Другої світової війни на окупованих Ні-

меччиною та її союзниками територіях, а також власне у Німеччині

Санітарний кордон – створення країнами Антанти антиросійського військового блоку з метою ізоляції Європи від поширення комунізму

Сегрегація (від *лат. segregatio* – відокремлення, розділення) – вид расової дискримінації, який полягає в різних формах відокремлення кольорових від білих

Система колективної безпеки – спільні дії, спрямовані на протидію поширенню нацизму, фашизму, агресії

Соціал-реформізм – ідеологія, що пропагує усунення соціальних і майнових диспропорцій в суспільстві шляхом реформ. надання найманим працівникам певних соціальних прав і гарантій

Соціалістичний реалізм (соцреалізм) – творчий метод мистецтва, що являє собою естетичне вираження такого погляду на світ і на людину, в якому провідне місце відведено боротьбі за встановлення й творення соціалістичного суспільства

Фемінізм – рух жінок за рівні з чоловіками права

Токійський процес – судовий процес над головними японськими військовими злочинцями; відбувся у Токіо 3 травня 1946 – 12 листопада 1948 р. у Міжнародному військовому трибуналі для Далекого Сходу

Тоталітаризм (від пізньолат. *totalis* – увесь, повний, цілий) – напрям політичної думки і тип політичного режиму, що ґрунтується на необмеженому одержавленні суспільного життя. Авторство терміна приписується ідеологу італійського фашизму Дж. Джентіле.

Фашизм (від *італ. «пучок, зв'язка, об'єднання»*) – узагальнена назва ультраправих політичних рухів, їх ідеології, а також очолюваних ними політичних режимів диктаторського типу

Хунта (ісп. *junta* – збори, об'єднання) – в Іспанії та країнах Латинської Америки назва суспільно-політичних організацій, об'єднань; виконавчий, урядовий орган влади; група змовників